

Nr B 4

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av vissa kronolägenheter, m. m.

I en till riksdagen den 6 juni 1958 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr B 13, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att medgiva, att bestämmelser rörande dispositionen m. m. av i propositionen avsedda kronolägenheter må meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med angivna riktlinjer.

Utredningen i ärendet återfinnes i det vid propositionen nr 141 till årets förra riksdag fogade statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 21 mars 1958.

A. Inledning

Genom beslut den 11 maj 1956 anbefalldes Kungl. Maj:t lantbruksstyrelsen att i samråd med domänstyrelsen — under beaktande av vad jordbruksutskottet anfört i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1956:16 — företaga en av utskottet förordad översyn rörande dispositionen av vissa kronolägenheter, m. m. *Lantbruksstyrelsen* har den 10 september 1957 inkommit med förslag angående dels överföring till domänverket av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter, dels försäljning av dylika lägenheter.

Över lantbruksstyrelsens förslag har efter remiss yttranden avgivits av *statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, lantbruksnämnderna i nyssnämnda län, statens fritidsnämnd, Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund samt Svenska turistföreningen*. Vid bostadsstyrelsens yttrande har fogats yttranden av länsbostadsnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län. Länsstyrelserna har vid sina utlåtanden fogat yttranden från lappfogdarna i resp. län.

Lantbruksstyrelsen har sedermera i skrivelse den 13 januari 1958 framfört ytterligare synpunkter i anslutning till styrelsens förenämnda förslag samt hemställt om ändrade bestämmelser i fråga om flyttningsbidrag och avträdesersättning till innehavare av fjällägenheter och därmed jämförbara lägenheter under lantbruksorganisationens förvaltning.

Över lantbruksstyrelsens skrivelse den 13 januari 1958 har yttranden inhämtats från *statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens*

län, lantbruksnämnderna i nyssnämnda län samt Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund. Bostadsstyrelsen har tillika överlämnat yttranden från länsbostadsdirektörerna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Vid länsstyrelsernas utlåtanden har fogats yttranden från lappfogdarna.

I detta sammanhang upptages även till behandling två skrivelser från lantbruksstyrelsen dels den 22 oktober 1955 med förslag till ändringar av kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 267) angående upplåtelse av norrländska fjälllägenheter, m. m. och kungörelsen den 2 juni 1950 (nr 339) med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter ävensom med förslag till andra åtgärder, dels den 31 oktober 1955 med redogörelse för vissa av turismens och friluftslivets organisationer lämnade synpunkter på hithörande lägenheters betydelse för organisationernas verksamhet.

Över skrivelsen den 22 oktober 1955 har efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, kammarkollegiet, domänstyrelsen, byggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund.

B. Gällande bestämmelser

I propositionen nr 141 till årets förra riksdag lämnas å s. 3—5 en sammanfattande redovisning av de väsentligaste bestämmelserna inom förevarande område. Utskottet tillåter sig hänvisa till sagda redovisning.

C. Överföring till domänverket av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter

Lantbruksstyrelsens förslag

Lantbruksstyrelsen erinrar till en början om att statsmakterna, då de för 10 år sedan anförtrode nyssnämnda lägenheter åt egnahemsorganisationens förvaltning, torde ha väglett av önskemålet att få lägenheterna i dessa områden under enhetlig ledning och uppsikt. Bland de utslagsgivande synpunkterna på administrationen av kronolägenheterna inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län var domänverkets intresse av att säkerställa behovet av arbetskraft på de kronoparker, som låg nedom odlingsgränsen. För skötseln av kronans marker ovanför odlingsgränsen ansågs lägenheternas innehavare behövliga endast i ringa omfattning och kunna beredas stadigvarande arbete blott på ett jämförelsevis fåtal ställen. Vidare hystes en förmodan, att arrendatorerna själva skulle vara föga villiga att åtaga sig kontraktsevenligt arbete i kronoskogarna åt domänverket. Dessa överväganden resulterade i att en uppdelning av lägenheterna på ifrågakvarande myndigheter, d. v. s. domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen, ansågs böra ske och att odlingsgränsen lämpligen kunde tagas såsom skiljelinje. Egnahemsstyrelsen väntades emellertid upphöra som fristående verk genom

den samtidigt planerade sammanslagningen med lantbruksstyrelsen och man räknade med att lantbruksorganisationen skulle få resurser, som väl lämpade sig för att omhänderha lägenheterna. Den 1 juli 1948 överfördes förvaltningen från egnahemsstyrelsen till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna.

I anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda utredningsuppdrag den 11 maj 1956 har lantbruksstyrelsen anmodat lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att inkomma med yttranden och förslag i ämnet. Av de avgivna yttrandena har lantbruksstyrelsen bibringats den uppfattningen, att förhållandena inom fjälltrakterna utvecklats i sådan riktning, att förvaltningsfrågan ånyo aktualiserats och att tiden nu är inne för en överflyttning av vissa lägenheter från lantbruksstyrelsen till domänstyrelsen såsom den skogsförvaltande myndigheten.

Domänstyrelsen, med vilken lantbruksstyrelsen samrått, har bl. a. förklarat sig beredd att närmare pröva förslag om övertagande av sådana lägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens län och Norrbottens län, vilka är belägna inom skogslandet och vilkas innehavare i större eller mindre utsträckning redan arbetar åt domänverket. Därvid har domänstyrelsen dock förutsatt, att samtliga ifrågakommande lägenheter ligger inom vissa angivna områden och kan beräknas bli omförda till kronotorp enligt kungörelsen 1943: 532 angående upplåtelse av kronotorp eller att med arrendatorerna kan träffas överenskommelse om upplåtelser jämlikt kungörelsen 1950: 339 med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter. Enligt domänstyrelsens mening bör samtliga lägenheter inom ett geografiskt begränsat område förvaltas av en och samma myndighet och överflyttning således ej äga rum, om någon arrendator inom området håller fast vid sitt fjällägenhetskontrakt. Lägenheter, som beräknas bli nedlagda inom den närmaste framtiden, bör enligt domänstyrelsens mening avvecklas i de nuvarande organens regi, d. v. s. av lantbruksorganisationen.

Enligt lantbruksstyrelsen kan det fastslås, att *lantbruksnämndernas* omförmälda förslag i väsentliga delar överensstämmer med de av domänstyrelsen framförda synpunkterna. Jämtlands län, där ingen omreglering tycks vara aktuell, kan följaktligen lämnas åsido i sammanhanget. Någon meningsskiljaktighet torde icke heller föreligga beträffande de lägenheter, som i Norrbottens län ifrågasättes för överflyttning. För Västerbottens län har däremot nämnden givit uttryck åt en ståndpunkt, som förestavats av andra synpunkter än domänstyrelsens och som innebär att överflyttning till domänstyrelsen bör ske oberoende av vilken upplåtelseform lägenheterna i fortsättningen kan förväntas bli underkastade.

Härmed har lantbruksstyrelsen kommit in på ett mera betydande spörsmål, varom meningarna är delade. Lantbruksstyrelsen utgår från att syftet med den ifrågasatta reformeringen av administrationen i främsta rummet varit att med hänsyn till lägenheternas belägenhet i avseende å behovet av och tillgången på skogsarbete såsom inkomstkälla för arrendatorerna vinna en rationellare uppdelning av lägenheterna mellan lantbruksstyrelsen och

domänstyrelsen. Enligt lantbruksstyrelsen torde härav följa, att huvudvikten bör läggas mera på försörjningsbetingelserna än på upplåtelseformerna. Lantbruksstyrelsen finner det av största vikt att, när nu en omreglering överväges, en för såväl arrendatorerna som jordägaren geografiskt och praktiskt ändamålsenlig uppdelning och förvaltning erhålles. Det kan övervägas att låta den s. k. skogsodlingsgränsen vara normerande i stället för såsom hittills odlingsgränsen. Emellertid torde en dylik gränsförskjutning icke vara genomförbar utan vidare. Uppenbarligen bör undvikas att uppdelna lägenheterna inom ett mindre område på skilda myndigheter. Då det måste räknas med att en del innehavare av fjällägenheter — vare sig det gäller äldre fjällägenheter eller norrländska fjällägenheter — motsätter sig övergång till någon av domänverkets båda nyssnämnda upplåtelseformer, uppstår frågan hur lämpligen bör förfaras med dylika områden, som därigenom splittras. En kompromiss på så sätt, att det övervägande antalet av ena eller andra slaget lägenheter får vara bestämmande, innebär enligt lantbruksstyrelsen en otillfredsställande lösning.

Lantbruksstyrelsen framhåller att — även om det för domänverket skulle vara förbundet med vissa olägenheter att handha även fjällägenhetsupplåtelser — synes så knappast bli fallet beträffande de kvarstående äldre fjällägenheterna. Sistnämnda lägenheter torde nämligen få anses jämställda med de av domänverket nedanför odlingsgränsen redan förvaltade äldre upplåtelser av kolonat, skogstorp, odlingslägenheter och även kronatorp, där arrendatorerna icke iklätt sig arbetsåtagande på kronans skogar men likväl i större eller mindre omfattning arbetar för kronans räkning eller vilkas arbetskraft icke alls kan påräknas. Lantbruksstyrelsen har tidigare framhållit, att lägenheternas möjligheter att fortbestå är till största delen beroende av huruvida och i vilken utsträckning arbetstillfällen kan beredas innehavarna genom domänverket. Det får ej heller förbises, att utvecklingen kan medföra, att upplåtelseformerna kommer att omprövas i fortsättningen. Omregleringar av upplåtelseform kan enligt styrelsen också tänkas i samband med byte av arrendator vid exempelvis dödsfall eller arrendeperiodernas utgång. Det torde sålunda bli möjligt att successivt dirigera de nya upplåtelseformerna i önskvärd riktning.

Vad angår överflyttningen till domänverket av norrländska fjällägenheter framhåller lantbruksstyrelsen, att omföring till kronatorp/43 redan från början kan genomföras beträffande en del av ifrågakommande lägenheter. Lantbruksstyrelsen utgår från att många av de återstående lägenheterna kan omföras så småningom, allteftersom arrendatorerna finner fördelaktigt att övergå till att bli kronatorpare och därmed få säkrare arbetsmöjligheter.

Såsom lantbruksnämnden i Västerbottens län anfört, erbjuder nämnden icke en särskilt ändamålsenlig organisation för handhavandet av lägenheterna. För detta ändamål är domänverket med sin lokalt förgrenade förvaltning bättre rustat liksom för att ordna med erforderliga arbetstillfällen i kronoskogarna. Enligt lantbruksstyrelsen har erfarenheten visat, att verk-

samheten blivit tungrodd för nämnden, som har sin personal placerad i residensstaden men saknar lokalorgan motsvarande reviren ute i bygderna.

Såvitt lantbruksstyrelsen kunnat finna, förefaller en överflyttning till domänverket vara ägnad att påtagligt förbättra och trygga arrendatorernas ställning, samtidigt som den statliga administrationen rationaliseras och effektiviseras. Det är därför angeläget, att förvaltningsreformen får den omfattning, som förhållandena kan betinga och möjliggöra.

Det anförda torde ha givit vid handen, att lantbruksstyrelsen finner övervägande skäl tala för att domänverket inträder som förvaltare av samtliga lägenheter inom skogslandet i Västerbottens län i stället för lantbruksorganisationen. Emellertid föreslår lantbruksstyrelsen med hänsyn till domänstyrelsens betänkligheter i fråga om mottagandet av norrländska fjälllägenheter, att överflyttningen verkställs, allteftersom innehavarna är införstådda med att deras lägenheter omföres till kronotorp enligt 1943 års kungörelse eller kronolägenheter enligt 1950 års bestämmelser. Vidare torde det vara lämpligt att lägenheter, som vid förvaltningsreformens ikraftträdande beräknas inom den närmaste tiden bli nedlagda, undantages och avvecklas i lantbruksorganisationens regi. Vilka lägenheter som kan beröras härav, torde vid den aktuella tidpunkten få fastställas av lantbruksstyrelsen efter samråd med domänverket.

Även beträffande Norrbottens län har förslaget följt riktlinjen, att de lägenheter, som på grund av sitt läge i skogsbygden huvudsakligen är beroende av arbete i kronans skogar för sitt fortbestånd, skall överföras till domänverkets förvaltning. Förslaget omfattar sålunda en större sammanhängande grupp lägenheter i nordöstra delen av Arjeplogs socken, några lägenheter i Jokkmokks socken samt den i Gällivare socken belägna lägenheten Björkudden. Lägenheterna i den förstnämnda gruppen ligger vid eller nära landsvägen Arjeplog—Norra Bergnäs—Brännudden (—Moskosel) och i en skogsbygd, där kronoparkerna starkt dominerar. De något längre väster ut belägna lägenheterna har icke medtagits, enär de ligger i fjällregionen och flertalet av dessa torde komma att nedläggas. Som förklaring till att lägenheterna i trakten av Porjus icke föreslagits till överföring till domänverkets förvaltning kan nämnas, att dessa lägenheter närmast är bostadslägenheter för icke-jordbrukare, i ett par fall dock jordbrukslägenheter utan anknytning till skogsarbete. Lägenheten Björkudden i Gällivare socken omfördes genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 mars 1946 till kronotorp/43 och nybebyggdes av domänverket under åren 1945—1948. Sedan det uppmärksammats, att lägenheten ligger ovan odlingsgränsen, överfördes den till lantbruksnämndens förvaltning.

Lantbruksnämndens i Norrbottens län förslag till uppdelning av lägenheterna i länet skulle medföra, att gränsen mellan domänverkets och lantbruksorganisationens förvaltning i avseende å kronolägenheter skulle komma att gå i gränsområdet mellan fjällregion och skogsbygd. Genom förslaget skulle inga norrländska fjälllägenheter i länet överföras till domänverket men väl åtskilliga äldre fjälllägenheter. Såsom tidigare anförts är dessa

till upplåtelseformen så lika andra äldre lägenheter, som redan står under domänverkets förvaltning, att det enligt lantbruksstyrelsens mening icke torde vara någon olägenhet, att de av nämnden föreslagna lägenheterna överföres till domänverket. Om domänstyrelsens administration skulle begränsas till de lägenhetstyper, som redan ingår i verkets förvaltning, skulle hela den av riksdagen ifrågasatta reformen äventyras.

Yttrandena

Lantbruksstyrelsens förslag att överföra vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter till domänverket tillstyrkes eller lämnas i huvudsak utan erinran av *samtliga remissinstanser*, som yttrat sig härom. Vissa av remissorganen framför samtidigt detaljförslag av rent administrativ karaktär. Sistnämnda förslag återfinnes å s. 11—12 i propositionen nr 141.

D. Försäljning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter

Lantbruksstyrelsens förslag

Lantbruksstyrelsen anför, att frågan om försäljning av vissa kronolägenheter har egentlig aktualitet endast inom Jämtlands län. I sitt förenämnda yttrande till styrelsen har lantbruksnämnden i länet anfört härom i huvudsak följande.

Lantbruksnämnden har tidigare vid olika tillfällen haft anledning att allvarligt överväga friköp av ifrågavarande lägenheter. Orsaken härtill har bl. a. varit lägenhetshavarnas önskan om överlåtelse av äganderätt, de stora kostnaderna i förhållande till medelsanslagen samt den tunga och tidsödande administration, som icke motsvarar personalresurserna. Även riksdagens revisorer har år 1950 uttalat, att ett begränsat antal friköp bör ske. Hittills har emellertid endast 2 arrendelägenheter i Funäsdalen samt 2 stora tomter, på vilka funnits pensionat, friköpts. I ett par fall har även mindre tomter för byggnadsändamål sålts av mark, som tillhör lägenheterna. Ett antal framställningar om friköp har ännu icke avgjorts. Nämnden har i samtliga dessa fall tillstyrkt friköpen.

Frågan om överlåtelse med äganderätt av den mark det här gäller är en svår avvägningsfråga mellan var för sig helt olika intressen. Det ursprungliga ändamålet med markens inköp har varit att tillförsäkra renskötseln betesmarker och därmed också ett tryggare utövande av denna näring. Detta ändamål anses fortfarande vara av betydelse. Praktiskt taget alla framställningar om överlåtelse med äganderätt har därför avstyrkts av lapparna och lappfogden. Lappfogden har därjämte framhållit, att renskötselns ställning såsom näringsgren först måste utredas, innan friköp sker.

En överlåtelse av inägorna med äganderätt medför normalt krav på skogstilldelning. Den skogsförvaltande myndigheten har ansett sig bestämt böra motsätta sig alla friköp med skogstilldelning ovan den s. k. skogsodlingsgränsen, där möjligheterna för en mindre skogsägare att bedriva ut hålligt skogsbruk bedömes var mycket små. I trakter nedom skogsodlingsgränsen torde dock friköp med skogstilldelning kunna diskuteras från fall

till fall. Vid de hittills genomförda friköpen har det endast varit fråga om obetydliga skogsarealer på grund av att lägenheterna använts för rationaliseringsändamål och köparna redan tidigare ägt tillfredsställande skogstillgång.

Enligt nämndens mening bör ensamt liggande lägenheter i den egentliga fjällregionen icke friköpas. Däremot synes överlåtelse med äganderätt av mera centralt belägna lägenheter kunna övervägas. Sådan överlåtelse kan ske från fall till fall, i den mån utvecklingen av kommunikationsleder, turistanläggningar och liknande skapar förutsättningar för en så hög inkomst, att den kan bära normala ränte- och kapitalanspråk. Överlåtelse till andra än arrendatorer bör icke ifrågakomma. Det kan i detta sammanhang även framhållas, att lägenhetshavarnas önskemål om friköp icke alltid är betingat av den omständigheten, att de önskar vara kvar på lägenheten eller förbättra den. I ett antal fall kan nämnden med säkerhet antaga, att önskemålet om friköp syftar till spekulationsköp genom vinstgivande avyttring av egendomen eller del av densamma.

Vad sedan gäller den speciella frågan om försäljning av lägenheter i Bruksvallarna, Ljusnedal och Högvålen framhåller nämnden, att antalet lägenheter f. n. är i Bruksvallarna 28, Ljusnedal 25 och Högvålen 15 eller sammanlagt 68. Antalet har sedan den 1 juli 1948 minskat med 7. Denna minskning har skett bl. a. genom att 6 lägenheter nedlagts och använts för rationaliseringsändamål. Genom sjöreglering kommer det att bli ytterligare 7 lägenheter mindre i Ljusnedal. Även i Bruksvallarna och Högvålen finnes anledning antaga, att antalet lägenheter inom en nära framtid genom rationaliseringsåtgärder och friköp av tomter kommer att minska. I de 3 byarna torde därefter bli kvar 49 lägenheter. En kraftigare minskning än den nu redovisade kan icke anses vara skäligen under en 10-årsperiod utan att andra åtgärder vidtages för att behålla ett antal människor kvar. En sådan åtgärd har nämnden ansett friköp av tomtmark vara. Antalet försålda tomter är emellertid obetydligt. Detta sammanhänger med att vatten- och avloppsfrågorna i första hand måste lösas, för att de gängse nybyggnadslånen skall kunna beviljas. Då lånefrågan icke varit klar, har avstyckningar icke kunnat ske på grund av att aktualitetskravet icke varit uppfyllt. Nämnden har därför upprepade gånger försökt intressera kommunen för projektering av vatten och avlopp. Projekteringen har nu påbörjats av kommunen.

Som tidigare antytts har nämnden anledning antaga, att antalet lägenheter fram till år 1958 skall minska med 35 procent av det antal som fanns år 1948. Därigenom har vissa lättnader i medelsanspråk och förvaltning åstadkommit. Att ytterligare minska antalet lägenheter genom friköp i någon större utsträckning är önskvärt men torde icke vara realistiskt av den anledningen, att kravet på skogstilldelning svårligen kan tillgodoses och belagenheten på gränsen till den egentliga fjällregionen anses skapa svårigheter för renskötseln. Ett icke ringa spekulationsintresse i tomtmark för fjällstugor kan antagas ytterligare komma att förvärpa detta senare förhållande. Nämnden har även anledning antaga, att endast några få arrendatorer är villiga att för en skälig köpeskilling inköpa sina arrendelotter för att bruka dem som jordbruk. Endast i de fall köpeskillingen sättes mycket lågt, kan en allmän anslutning till tanken om friköp vinnas. Friköp i större skala kan även beräknas medföra, att sociala problem uppkommer, som kan vara besvärande för Tännäs kommun.

Ur nämndens synpunkt skulle det otvivelaktigt ha inneburit stora lättnader, om friköpsfrågan varit löst, när nämnden började sin verksamhet år 1948. I dagens läge, då upprustningen kommit i gång och de svåraste sociala frågorna lösts, bereder upplåtelseerna i Ljusnedal, Bruksvallarna och

Högvålen icke några speciella svårigheter. Ett allmänt friköp nu skulle svårigen kunna ske på annat sätt än genom statliga lånegarantier. I de fall arrendatorerna är ekonomiskt förtänksamma skapar detta inga problem men i de fall nämnden anser sig tvingad att lämna lånegaranti och låntagaren missköter lånet, torde fastigheten komma att återgå i nämndens ägo. Någon lättnad har därmed icke vunnits varken i kostnader för staten eller i arbete. För upprustning av bostäderna skulle länsbostadsnämnden, som nu icke belastas med handläggningen av dessa ärenden, behöva anlitas.

Enligt lantbruksnämndens mening kan önskemålen om friköp i viss utsträckning tillgodoses men hela frågan bör bedömas från fall till fall. Friköp i större skala torde icke vara möjligt med hänsyn till alla de olika intressen, som får anses ingå i hithörande frågor.

Till de av lantbruksnämnden anförda synpunkterna kan lantbruksstyrelsen i huvudsak ansluta sig. I likhet med nämnden finner styrelsen, att framkommande önskemål om friköp från arrendatorernas sida bör kunna i viss utsträckning tillgodoses men att sådana överlåtelse bör bedömas från fall till fall. Med hänsyn till de olika intressen, som kan beräknas göra sig gällande, torde friköp i större mängd icke vara att förvänta. Ur kronans synpunkt såsom jordägare torde enligt styrelsen helt allmänt kunna sägas, att försäljningar bör medges i görligaste mån för att bespara staten de jämförelsevis stora kostnader samt minska det tunga och tidsödande arbete, som är förenat med lägenheternas förvaltning. Mot bakgrunden av rådande förhållanden torde å andra sidan vara förklarligt, att framställningarna om friköp är fåtaliga. Styrelsen påpekar, att de statliga förmåner, som tillkommer arrendatorerna i form av byggnadshjälp, virke, bränsle, bete, jakt, fiske m. m., visar sig så värdefulla, att ingen utan särskilda skäl vill avstå från desamma. Friköpen förutsätter för övrigt merendels stöd i form av statliga lånegarantier och bereder därför föga lättnad för kronan i kostnader och arbete.

Enligt styrelsen bör vidare uppmärksammas att länsbostadsnämnderna, som nu icke är inkopplade på verksamheten, kommer att belastas med nya och krävande uppgifter för upprustning av bostäderna på de friköpta lägenheterna. Endast i undantagsfall torde kunna räknas med att arrendatorerna har tillräckliga egna ekonomiska resurser för att staten skall kunna avlastas från vidare befattning med lägenheterna. Fördelarna av försäljning torde för statsverket följaktligen visa sig ganska begränsade och för arrendatorerna överväga endast i de fall, där vederbörande driver någon rörelse — exempelvis med pensionat — som förutsätter eller underlättas av fri dispositionsrätt till lägenheten. Vid överlåtelse av inägor med äganderätt uppkommer vanligen också anspråk på tilldelning av skog. Framför allt i Jämtlands län, där lägenheterna är belägna på kronoparker, som avställt för renskötselns behov, har lapparnas intressen ansetts trädas för nära genom markförsäljningar. Från såväl den skogsförvaltande myndigheten som lappväsendets företrädare möter sålunda hinder för avveckling i större omfattning av arrendeställena genom äganderättsöverlåtelse.

I enlighet med det anförda begränsar sig lantbruksstyrelsen för sin del till en rekommendation, att kronan intager en principiellt välvillig stånd-

punkt till frågan om försäljning av hithörande lägenheter och att genomförandet får bli beroende av prövning från fall till fall. Detta torde gälla såväl de spridda lägenheterna som de mera samlade i exempelvis Bruksvallarna, Ljusnedal och Högvålen, vilka orter blivit särskilt uppmärksammade i sammanhanget.

Yttrandena

Lantbruksstyrelsens förslag, att kronan skall intaga en principiellt välvillig ståndpunkt till frågan om försäljning av ifrågavarande lägenheter, tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *statskontoret, riksräkenskapsverket, bostadsstyrelsen, länsstyrelsen i Västerbottens län, lantbruksnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län samt Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund*. Därvid framhåller *statskontoret*, att särskild vikt och uppmärksamhet bör ägnas åt möjligheterna att avveckla den ifrågavarande verksamheten i all den utsträckning så kan ske med vederbörligt hänsynstagande till behovet av arbetskraft å kronans fastigheter. *Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund* anser för sin del, att de lägenhetshavare, som redan nu önskar friköpa lägenheter, bör ges tillfälle därtill i den omfattning försäljning är möjlig att genomföra. Enligt *bostadsstyrelsen* måste det vid behandlingen av ifrågavarande försäljningsärenden framstå som angeläget, att det aktuella behovet av investeringar, särskilt med avseende på lägenheternas åbyggnader, undersökes och finansieringsmöjligheterna klarlägges. Styrelsen finner det otillfredsställande, om en länsbostadsnämnd utifrån sina bedömningsgrunder skulle nödgas vägra statligt stöd för bostadsändamål på en fastighet, som nyligen bildats genom lantbruksnämndens medverkan. Enligt styrelsens mening torde det därför vara ofrånkomligt, att länsbostadsnämndens mening skall inhämtas i varje försäljningsärende.

Länsstyrelsen och lantbruksnämnden i Norrbottens län ställer sig mera tveksamma till förslaget. Länsstyrelsen har i princip icke något att erinra mot detsamma men hemställer, att lappfogdarnas yttrande i ämnet beaktas. Lantbruksnämnden framhåller i anslutning till vad lantbruksstyrelsen anfört, att friköp av ifrågavarande lägenheter icke synes vara fördelaktigt för lägenhetshavarna. Framställningar om friköp har också förekommit endast i ett fåtal fall och då i huvudsak gällt bostadstomter. Där det i fortsättningen visar sig ändamålsenligt, bör enligt nämnden friköp efter prövning i det enskilda fallet få ske.

Domänstyrelsen uttalar, att den icke kan ansluta sig till lantbruksstyrelsens rekommendation i försäljningsfrågan. I vissa fall, exempelvis där lägenhetshavaren kan få sin utkomst genom att driva pensionatsrörelse på lägenheten, kan försäljning av byggnaderna jämte tomt vara lämplig. I sådana fall däremot, där innehavaren önskar friköpa lägenheten såsom jordbruksfastighet med skogstilldelning, ställer det sig i regel annorlunda. Fler-talet här ifrågavarande lägenheter är belägna i det norrländska inlandets höjdlägen, där betingelserna för skogens förnyelse är ogynnsamma. För att kunna bedriva ett uthålligt skogsbruk på dessa svårföryngrade marker i

dåliga avsättningslägen, måste man tidvis vara beredd att göra stora investeringar i skogsvårdsarbeten och under andra perioder i skogsbeståndens utveckling visa stark återhållsamhet i fråga om avverkningen. Betingelserna för skogsbruk på små lotter, ägda av personer med ej alltför stark ekonomi, är därför sämre här än i andra delar av landet. Såväl för lägenhets-havarna själva som för skogsbruket i dess helhet synes friköp av denna art vara föga önskvärda. Domänstyrelsen anser, att kommande framställningar om friköp av kronolägenheter bör prövas från fall till fall under hänsynstagande bl. a. till vad nyss anförts.

Länsstyrelsen i Jämtlands län understryker, att frågan om försäljning av vissa kronolägenheter utan tvekan har aktualitet inom länet. Emellertid måste vid bedömningen av ett friköpsärende hänsyn tagas till så många skiftande omständigheter, att det icke torde vara möjligt att uppdraga några generella riktlinjer i ämnet. Särskilda svårigheter är här förknippade med avvägningen mellan lapparnas intressen och friköpsintresset. Denna avvägning skulle avsevärt underlättas, därest en sociologisk-ekonomisk utredning beträffande renskötelnäringen förelåg. Det är därför synnerligen önskvärt, att en sådan utredning kommer till stånd. Av det anförda framgår, att länsstyrelsen helt delar lantbruksnämndens och lantbruksstyrelsens uppfattning, att försäljning av hithörande kronolägenheter liksom f. n. bör bli beroende av prövning från fall till fall. Den intresseavvägning, som därvid måste ske, bör dock enligt länsstyrelsens mening vara förutsättningslös.

Lappfogdarna i Norrbottens län erinrar i sitt yttrande, att från lappväsendets sida i skilda sammanhang tagits ställning till den viktiga frågan rörande äganderättsöverlåtelse av mark på de till lapparnas uteslutande begagnade anvisade trakterna inom lappmarkerna. Med hänsyn till renskötelsens intressen inom dessa områden motsätter sig lappfogdarna bestämt, att friköp av ifrågavarande lägenheter tillåtes.

E. Ändringar av bestämmelserna rörande de under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheterna m. m.

I skrivelse den 22 oktober 1955 har lantbruksstyrelsen på anförda skäl föreslagit sådan ändring i kungörelsen 1947: 267, att beslutanderätten i ärenden angående upplåtelse av eller omföring till norrländska fjällägenheter i fortsättningen överflyttas på styrelsen. I samma skrivelse föreslår styrelsen vidare, att lantbruksnämndernas beslutanderätt beträffande nybyggnader på såväl norrländska fjällägenheter som övriga lägenheter utvidgas till att omfatta byggnadsföretag upp till en kostnadsgräns av 50 000 kronor mot för närvarande 5 000 kronor. Denna höjning av maximi-gränsen torde dock medges under förutsättning att av styrelsen godkända typritningar i huvudsak tillämpas. Några bindande föreskrifter beträffande byggnadsstandarden bör enligt lantbruksstyrelsen alltjämt icke meddelas. Vid ställningstagande härtill bör hänsyn tagas till turismens intressen bl. a.

genom att på ensamt belägna lägenheter reservrum för turister och andra resande skall kunna ordnas.

I fråga om årsavgiften för hithörande lägenhetskategorier föreslår styrelsen att denna i görligaste mån fastställs efter enhetliga regler. Årsavgiften torde sålunda böra fastställas till belopp, som med hänsyn till fjälltrakternas karga och knappa levnadsvillkor kan befinnas skäligt i förhållande till lägenhetens beskaffenhet och kronans kostnader för densamma. Därvid torde som huvudregel böra räknas med 1 procent på all kontanthjälp.

I förenämnda skrivelse föreslår lantbruksstyrelsen vidare att bestämmelserna om inventarielån ändras på sådant sätt, att amorteringsskyldighet ej kan inträda under samma kalenderår som lånet utlämnas.

Enligt lantbruksstyrelsen synes föreskrifterna om brandriskyrsättning vara ofullständiga i gällande författningar. Dessa bör följaktligen enligt styrelsen överses och samordnas.

Lantbruksstyrelsen har vidare i skrivelse den 13 januari 1958 bl. a. hemställt om ändrade bestämmelser i fråga om flyttningsbidrag och avträdesersättning till innehavare av fjällägenheter och därmed jämförliga lägenheter under lantbruksorganisationens förvaltning. Styrelsens förslag innebär väsentligen, att flyttningsbidragets storlek göres oberoende av avträdesersättningen och maximigränsen för detsamma höjes till 10 000 kronor samt att beslutanderätten i dessa ärenden i princip anförtros lantbruksnämnderna.

En närmare redogörelse för lantbruksstyrelsens i det föregående nämnda förslag samt däröver avgivna remissyttranden lämnas å s. 16—40 i propositionen nr 141 till årets förra riksdag.

F. Vissa av turismens och friluftslivets organisationer lämnade synpunkter på hithörande lägenheters betydelse för organisationernas verksamhet

I anslutning till ett uttalande i jordbruksutskottets av 1955 års riksdag godkända utlåtande nr 9 har lantbruksstyrelsen berett turismens och friluftslivets organisationer tillfälle att framlägga sina synpunkter på ifrågasvarande lägenheters betydelse för deras verksamhet. Vidare har styrelsen anmodat lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att — efter kontakt med ifrågakommande organisationer inom länen — inkomma med yttranden i ämnet.

En närmare redogörelse för de till lantbruksstyrelsen inkomna yttrandena lämnas å s. 40—43 i propositionen nr 141 till årets förra riksdag.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att den övervägt i vilken mån de i turistorganisationernas yttranden framkomna synpunkterna och önskemålen kan tillmötesgå. I sitt tidigare framlagda förslag till vissa ändringar i bestämmelserna rörande fjällägenheter m. m. har styrelsen lämnat vissa synpunkter beträffande standarden på lägenheternas bostadshus. Redan vad styrelsen

därvid ifrågasatt torde inrymma icke oväsentliga möjligheter att utnyttja lägenheterna för turistverksamhet.

Enligt styrelsen torde man kunna utgå från att lägenhetshavare, som ämnar bygga för turiströrelse, vanligen först söker friköpa härför erforderligt område. Uppkommande fråga om friköp av tomt för redan utfört turistbygge eller om kronans inlösen av turistanläggning vid lägenhetsavträde torde få prövas av statsmakterna från fall till fall.

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

»Den i det föregående lämnade redogörelsen visar, att skilda upplåtelseformer finnes för lägenheter å kronomark i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Olikheten i dessa upplåtelseformer har sin grund i syftet att tillgodose skilda samhälleliga behov inom ifrågavarande områden. Sålunda tillkom bestämmelserna i kungörelsen den 17 juni 1943 (nr 532) angående upplåtelse av kronotorp i avsikt att trygga tillgången på arbetskraft å kronans skogar. Genom bestämmelserna i kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m. samt i kungörelsen den 29 mars 1946 (nr 132) om upplåtelse till lappar av vissa lägenheter å renbetesfjällen i Jämtlands län avsågs att bereda utkomst för lappar, som icke längre kunde ägna sig åt renskötseln. Upplåtelseformen norrländsk fjällägenhet enligt kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 267), vilken skulle tillämpas å renbetesfjällen i Jämtlands län samt å kronomark ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län, ansågs påkallad främst med hänsyn till den allmänna samfärdseln.

Formerna och de närmare villkoren för upplåtelse av nämnda lägenheter har vid flera tillfällen varit föremål för statsmakternas prövning i syfte att anpassa bestämmelserna till det förändrade tidsläget. I detta sammanhang torde bland annat få erinras om de vid 1950 års riksdag fattade besluten, vilka föranlett dels ändringar i nyssnämnda kungörelser, dels utfärdande av kungörelsen den 2 juni 1950 (nr 339) med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter. Med anledning av vad som anförts i jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtanden 1955: 9 och 1956: 16 samt på grund av ett utav Kungl. Maj:t den 11 maj 1956 lämnat utredningsuppdrag har lantbruksstyrelsen inkommit dels med förslag till ändringar av kungörelserna 1947: 267 och 1950: 339, dels med förslag angående överföring till domänverket respektive försäljning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter.

Vad först angår frågan om överföring till domänverkets förvaltning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter torde jag få erinra om att belägenheten i förhållande till odlingsgränsen för närvarande är utslagsgivande för vem som skall vara förvaltningsmyndighet beträffande kronolägenheter, varom här är fråga. Sålunda har det ansetts lämpligt, att do-

mänstyrelsen, som bland annat har ått tillgodose kronoparkernas behov av arbetskraft, har hand om lägenhetsupplåtelse nedan odlingsgränsen, medan lantbruksorganisationen anförtratts förvaltningen av kronolägenheterna ovanför nämnda gräns. Den av lantbruksstyrelsen lämnade utredningen, vilken verkställdes i samråd med domänstyrelsen och berörda lantbruksnämnder, har emellertid givit vid handen, att förhållandena inom fjälltrakterna utvecklats därhän, att frågan om uppdelningen av förvaltningen bör tagas under omprövning. Lantbruksstyrelsen har därvid funnit, att till domänstyrelsens förvaltning bör överföras vissa i det föregående närmare angivna lägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län, vilka är belägna inom skogslandet och vilkas innehavare i större eller mindre utsträckning redan arbetar åt domänverket. Domänstyrelsen har i princip icke haft något att erinra mot detta förslag under förutsättning dock, att det endast blir fråga om lägenheter, som ligger inom vissa närmare angivna områden och vilka kan beräknas bli omförda till kronotorp enligt kungörelsen 1943: 532 (kronotorp/43), eller om lägenheter, med vilkas arrendatorer överenskommelse kan träffas om upplåtelse jämlikt kungörelsen 1950: 339 (kronolägenheter/50). Därvid har domänstyrelsen intagit den ståndpunkten, att det för styrelsen såsom affärsdrivande verk med skogsbruk som huvuduppgift saknas anledning att taga befattning med hithörande lägenheter — för vilkas innehavare hittills icke ifrågasatts något kontraktsenligt arbete på kronoskogarna — i andra fall än där innehavarna är beredda att liksom flertalet av domänverkets arrendatorer åtaga sig skogsarbete. Enligt domänstyrelsens mening bör samtliga lägenheter inom ett geografiskt begränsat område förvaltas av en och samma myndighet, varför överflyttning över huvudtaget ej bör komma i fråga, därest någon av arrendatorerna inom området håller fast vid sitt fjälllägenhetskontrakt. Lägenheter, som beräknas bli nedlagda inom den närmaste framtiden, bör enligt domänstyrelsens mening avvecklas i de nuvarande organens regi, d. v. s. av lantbruksorganisationen.

Förenämnda utredning utvisar, att inom Jämtlands län någon överföring av lägenheter till domänstyrelsens förvaltning icke torde vara aktuell. Vidare synes med beaktande av de utav domänstyrelsen uppställda förutsättningarna någon meningsskiljaktighet ej föreligga beträffande de lägenheter, som inom Norrbottens län ifrågasattes för överflyttning. Däremot har olika uppfattningar framkommit i fråga om förslaget att till domänstyrelsens förvaltning överföra ett antal norrländska fjälllägenheter i Västerbottens län.

Jag ansluter mig till den av lantbruksstyrelsen och domänstyrelsen samstämmigt uttalade meningen om lämpligheten av att förenämnda kronolägenheter i skogslandet ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län överföres till domänstyrelsens förvaltning. Genomförandet av detta förslag är uppenbarligen ägnat att åstadkomma sådan rationalisering och effektivisering av den statliga administrationen på området, som åsyftas i 1956 års riksdagsbeslut. Enligt min mening föreligger emellertid risk, att vid en rigorös tillämpning av de utav domänstyrelsen uppställda villkoren för överflyttning, möjligheterna att förenkla och förbilliga förvaltningen icke kan till fullo tillvaratas. Innehavarna av de under lantbruksorganisationens för-

valtning stående kronolägenheterna i skogsbygderna är i flertalet fall beroende av arbete i kronans skogar och de har därför ofta kontakt med domänverkets lokala förvaltningsorgan. Jag torde vidare få erinra om att lantbruksnämnd vid varje om- eller nybyggnad ävensom annan större investering har att samråda med vederbörande jägmästare i och för bedömning av om ifrågavarande lägenhet behöver bibehållas med hänsyn till behovet av arbetskraft i kronans skogar och om dennas innehavare kan påräkna sådan inkomst, bland annat av skogsarbetet, att lägenheten bör bestå. Även besluten om överföring till upplåtelseformen norrländsk fjällägenhet torde som regel ha grundats på sådan bedömning. Med hänsyn härtill synes det mig uppenbart, att den nuvarande ordningen medför dubbelarbete och att det måste vara mera rationellt, att den arbetsgivande skogliga myndigheten också får förvaltningen om hand.

Även om enligt mitt förmenande starka skäl talar för att domänverket bör övertaga förvaltningen av samtliga de för överflyttning föreslagna lägenheterna, vill jag med hänsyn till de av domänstyrelsen anförda betänkligheterna dock icke motsätta mig, att överflyttning av norrländska fjällägenheter under en viss övergångstid göres beroende av särskilda förutsättningar. Under denna övergångstid, vilken förslagsvis bör bestämmas till 4 år eller intill den 1 juli 1962, torde sålunda i enlighet med domänstyrelsens förslag norrländska fjällägenheter böra ställas under domänstyrelsens förvaltning endast om de kan genom avtal med innehavaren omföras till kronatorp/43 eller kronolägenhet/50. Även sådana kronolägenheter, som beräknas bli nedlagda före den 1 juli 1962, synes böra tills vidare kvarstå under lantbruksnämndernas förvaltning. I den mån de likväl sistnämnda dag alltjämt äger bestånd, bör de då, i likhet med kvarvarande norrländska fjällägenheter inom ifrågavarande områden, överföras till domänverket. Vilka lägenheter som står inför nedläggning bör bedömas av lantbruksstyrelsen efter samråd med domänstyrelsen.

Vad härefter angår spørgsmålet om försäljning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter har lantbruksstyrelsen framhållit, att frågan här om har egentlig aktualitet endast i Jämtlands län. Även där torde dock — med hänsyn till de olika intressen, som kan väntas göra sig gällande — friköp i större mängd icke vara att förvänta. Sålunda har enligt lantbruksstyrelsen de statliga förmåner, som tillkommer arrendatorerna i form av byggnadshjälp, virke, bränsle, bete, jakt, fiske m. m., visat sig så värdefulla, att man icke utan särskilda skäl avstår från desamma. Dessutom har från såväl den skogsförvaltande myndigheten som lappväsendets företrädare rests invändningar mot avveckling i större omfattning av arrendeställena genom äganderättsöverlåtelser. Vidare har lantbruksstyrelsen erinrat om att friköp ofta förutsätter stöd i form av statliga lånegarantier och därför bereder föga lättnad för kronan i fråga om kostnader och arbete. Slutligen bör enligt lantbruksstyrelsen uppmärksammas, att länsbostadsnämnderna, som nu icke

är inkopplade på verksamheten, kommer att belastas med nya och krävande uppgifter för upprustning av bostäderna på de friköpta lägenheterna. Mot denna bakgrund har lantbruksstyrelsen för sin del begränsat sig till en rekommendation, att kronan skall intaga en principiellt välvillig ståndpunkt till frågan om försäljning av hithörande lägenheter samt att frågan om försäljning skall göras beroende av prövning från fall till fall.

Enligt min mening är det givetvis önskvärt, att sådana lägenheter å kronomark, som icke har någon uppgift av betydelse att fylla, avvecklas. I varje fall bör staten i fråga om dylika lägenheter icke ikläda sig fortsatta ekonomiska engagement. Såsom framgår av vad jag anför i det följande torde emellertid avveckling av sådan lägenhet oftare komma att ske genom nedläggning än genom försäljning. I förevarande sammanhang vill jag för min del föreslå, att friköp även i fortsättningen skall ske efter prövning från fall till fall under nödigt hänsynstagande till berättigade intressen. Såsom bostadsstyrelsen påpekat, torde det vara nödvändigt att länsbostadsnämndens mening inhämtas i varje försäljningsärende.

Härefter torde jag få ingå på de av lantbruksstyrelsen i övrigt föreslagna ändringarna av bestämmelserna på ifrågavarande område.

Vad angår bestämmelserna om upplåtelse av norrländska fjälllägenheter m. m. torde jag få erinra om att dåvarande chefen för jordbruksdepartementet i propositionen 1947: 96 uttalade, att stor återhållsamhet borde iakttagas, såvitt angick upplåtelse av nya sådana lägenheter. Med hänsyn härtill ansågs lämpligt, att dylika upplåtelse skulle ske endast efter prövning av Kungl. Maj:t. I fråga om redan förut upplåtna lägenheter inom ifrågavarande områden förordades i propositionen, att deras omföring till norrländska fjälllägenheter i möjligaste mån skulle underlättas. Emellertid skulle det på grund av den i propositionen samtidigt föreslagna strängare prövningen av förutsättningarna för upplåtelse av nya lägenheter övervägas, om icke även en viss begränsning borde göras i möjligheterna att omföra äldre lägenheter. I detta hänseende skulle i vart fall den regeln tillämpas, att omföring icke skulle få äga rum, där det kunde förväntas, att lägenheten inom den närmaste framtiden skulle komma att nedläggas.

Såsom framgår av lantbruksstyrelsens redogörelse i det föregående har någon nyupplåtelse av norrländsk fjällägenhet hittills icke skett eller ens ifrågasatts. Omföring till samma upplåtelseform har dessutom förekommit i betydligt mindre omfattning än från början förutsattes. Av de skäl, lantbruksstyrelsen anför, har jag icke något att invända mot att beslutanderätten i ärenden angående omföring till norrländsk fjällägenhet och förnyad upplåtelse av sådan lägenhet i fortsättningen tillkommer styrelsen. Däremot finner jag i likhet med vad som uttalats av flera remissinstanser lämpligt, att upplåtelse av norrländsk fjällägenhet, som skall nyupptagas, alltjämt bör förbehållas Kungl. Maj:ts prövning.

I fråga om beslutanderätten i byggnadsärenden rörande lägenheter under lantbruksorganisationens förvaltning har lantbruksstyrelsen i

anslutning till ett uttalande i ämnet i jordbruksutskottets utlåtande 1955:9 ifrågasatt en vidgad delegering till lantbruksnämnderna. Dessas beslutanderätt beträffande nybyggnader på såväl norrländska fjällägenheter som övriga lägenheter skulle sålunda utvidgas till att omfatta byggnadsföretag intill en kostnad av 50 000 kronor mot för närvarande 5 000 kronor. Vid sådan höjning av maximigränsen förutsätter lantbruksstyrelsen emellertid, att av styrelsen godkända typritningar i huvudsak tillämpas. Däremot åsyftas ingen ändring av den högsta kostnadsgräns eller 20 000 kronor, inom vilken lantbruksnämnd äger besluta angående förbättring och ombyggnad av befintliga byggnader. Vad lantbruksstyrelsen sålunda anfört kan jag avsluta mig till.

I likhet med lantbruksstyrelsen anser jag, att bindande föreskrifter om standarden på lägenheternas åbyggnader icke heller i fortsättningen bör meddelas. Det torde få ankomma på lantbruksstyrelsen att med beaktande av nutida krav på skälig standard inom ifrågavarande trakter utfärda närmare anvisningar till lantbruksnämnderna härutinnan. Vid utformandet av dylika anvisningar liksom vid tillämpningen av desamma torde även böra uppmärksammas betydelsen av kontakt i hithörande frågor mellan lantbruksnämnd och vederbörande turistorganisation.

De hittillsvarande föreskrifterna rörande bestämmande av årsavgiften för hithörande lägenhetskategorier synes vid tillämpningen ha lett till olikartade resultat i de ifrågavarande länen, vilket varit ägnat att väcka irritation. Jag delar därför lantbruksstyrelsens uppfattning om angelägenheten av att avgiftsbeloppen i görligaste mån fastställas efter enhetliga regler. I vad lantbruksstyrelsen härutinnan anfört anser jag mig i huvudsak kunna instänma. Årsavgiften torde sålunda böra fastställas till det belopp, som med hänsyn till fjälltrakternas karga och knappa levnadsvillkor kan finnas skäligt i förhållande till lägenhetens beskaffenhet och kronans kostnader för densamma. Därvid torde som huvudregel böra gälla, att avgiften skall beräknas enligt den s. k. 1-procentregeln, d. v. s. fastställas till ett belopp, motsvarande 1 procent av kronans kontantutgifter för lägenhetens byggnader. Det torde få ankomma på lantbruksstyrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med de angivna grunderna utfärda närmare riktlinjer för beräkningen av årsavgiften. Då det förutsattes, att lantbruksnämnderna skall fastställa avgifternas belopp under lantbruksstyrelsens överinseende, torde bättre möjligheter ha skapats för en likformig tillämpning av ifrågavarande regler.

I fråga om inventarielånen har lantbruksstyrelsen påpekat, att enligt bestämmelsernas nuvarande utformning fall kan uppstå, då såväl lånets utlämnande som första amortering infaller under samma kalenderår. För att förebygga eventuellt uppkommande olägenheter till följd härav förordar jag, att ifrågavarande bestämmelser kompletteras med ett tillägg av den innebörden, att amorteringsskyldighet ej skall inträda tidigare än 1 år efter det lånet till fullo uppburits.

Då b r a n d r i s k e r s ä t t n i n g e n lämpligen bör bestämmas efter ens-

artade regler, biträder jag lantbruksstyrelsens förslag, att de av styrelsen angivna författningar, som saknar uttrycklig föreskrift om sådan ersättning, kompletteras i detta hänseende. I enlighet med 1950 års bestämmelser torde ifrågavarande ersättning böra utgå med belopp, som ej överstiger hälften av normal brandförsäkringspremie för byggnaderna. Enligt min mening bör ersättningen inräknas i arrendeavgiften. Såsom styrelsen förordat bör sistnämnda regel äga tillämpning å samtliga under lantbruksorganisationens förvaltning stående lägenhetskategorier inom här ifrågavarande områden. Enhetlighet bör även råda i fråga om skyldigheten att hålla brandredskap.

Såsom jag berört i det föregående, torde avvecklingen av de lägenheter, som ur allmän synpunkt icke lämpligen bör bibehållas, huvudsakligen komma att genomföras i form av nedläggning. I likhet med lantbruksstyrelsen finner jag det därför angeläget, att i de fall, då kronolägenhet anses böra nedläggas, frivillig avflyttning såvitt möjligt underlättas och påskynas. Vid flera tillfällen har det i praktiken visat sig, att en önskvärd avflyttning hindrats av att lägenhetshavare icke haft tillräckliga ekonomiska resurser. Det kan vara förståeligt, att han under sådana omständigheter tvekar att börja en ny tillvaro med det blygsamma startkapital, som kan erhållas enligt nuvarande regler. Jag anser fördenskull rimligt, att myndigheterna skall ha viss frihet att vid bestämmandet av flyttningsbidrag utmäta beloppet efter prövning i varje särskilt fall, oberoende av den avträdesersättning, som arrendatorn kan vara berättigad till. Vid denna prövning bör hänsyn tagas icke endast till de direkta flyttningskostnaderna utan även till sådana omställningskostnader, som kan uppstå för inköp av levande och döda inventarier vid flyttning till annat jordbruk eller för bestridande av andra utgifter vid övergång till annan verksamhet. Därvid förutsätter jag emellertid, att flyttningsbidraget i regel skall bestämmas i huvudsaklig anslutning till omkostnaderna vid förflyttningen. När så erfordras för att komma till rätta med särskilda fall, bör dock flyttningsbidraget få överstiga sagda kostnader. De nu föreslagna uppmjukningarna av reglerna om flyttningsbidrag upp till ett belopp av högst 5 000 kronor torde i allmänhet vara till fyllest för att uppnå åsyftat resultat, nämligen att kronolägenheter med otillfredsställande försörjningsunderlag efter frivillig avflyttning kan nedläggas. Fall torde emellertid kunna förekomma, då det är önskvärt, att flyttningsbidrag kan beviljas med högre belopp än 5 000 kronor. Jag vill därför biträda förslaget, att maximigränsen för sådant bidrag höjes till 10 000 kronor. I likhet med statskontoret utgår jag emellertid därvid från att ersättningsbelopp utöver 5 000 kronor skall medges endast i sådana fall, då det ur kronans synpunkt är angeläget, att avflyttning sker. Med hänsyn till att förhandlingar med arrendator om avflyttning föres av vederbörande lantbruksnämnd och då praxis på området numera nått viss stadga, finner jag liksom lantbruksstyrelsen ändamålsenligt, att beslutanderätten om avträdesersättning och flyttningsbidrag anförtros åt nämnderna.

Såsom lantbruksstyrelsen förordat torde dock beslut om förhöjt flyttningsbidrag, d. v. s. med belopp utöver 5 000 kronor, böra underställas styrelsen för prövning och godkännande.

De nu förordade ändringarna i bestämmelserna om flyttningsbidrag bör i huvudsak äga tillämpning även å de under domänstyrelsens förvaltning stående lägenhetskategorierna.

Byggnader å nedlagda kronolägenheter bör på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit i första hand erbjudas åt domänverket eller länsstyrelsen för att användas till lämpliga ändamål inom ifrågavarande myndighets verksamhetsområde. Möjlighet bör även finnas att låta förre innehavaren behålla bostadsbyggnaden för t. ex. fritidsändamål, förutsatt att länsstyrelsen och i förekommande fall lappfogden ger sitt medgivande därtill. I sådant fall bör givetvis ej avträdesersättning för byggnader och, därest innehavaren redan lämnat lägenheten, ej heller flyttningsbidrag utgå. Också lapp bör i enlighet med vad därom är stadgat kunna få nyttja byggnaderna å nedlagd lägenhet såsom bostad. Visar det sig att byggnaderna icke kan fylla något av nyssnämnda ändamål, bör de i sista hand rivras eller säljas för rivning. I sistnämnda fall synes upphandlingskungörelsens bestämmelser böra tillämpas. I och med nedläggningsbeslutet återgår kronolägenhets markområde till domänverkets förvaltning.

Enligt min mening är stora fördelar att vinna genom att bestämmelserna för olika lägenhetskategorier å kronomark så långt möjligt göres likformiga. Det torde därför få ankomma på Kungl. Maj:t att — med beaktande härav — vidtaga de ändringar i hithörande författningar och meddela de föreskrifter i övrigt, som erfordras för ett genomförande av de i det föregående förordade åtgärderna.»

Utskottet

I sitt av 1956 års riksdag godkända utlåtande nr 16 framhöll jordbruksutskottet bl. a., att det för sin del kommit till den uppfattningen, att frågan om den framtida dispositionen av vissa grupper av de under lantbruksstyrelsens förvaltning stående kronolägenheterna borde tagas under förnyat övervägande. Enligt utskottets förmenande borde en fortsatt omföring av äldre kronolägenheter till norrländska fjälllägenheter i första hand ske i de egentliga fjällregionerna. För de utanför fjällregionerna belägna lägenheterna borde däremot undersökas, huruvida icke andra upplåtelseformer var att föredraga. Det syntes utskottet sålunda kunna vara lämpligt, att de lägenheter, vilkas innehavare huvudsakligen arbetade på kronans skogar, överfördes till domänverkets förvaltning. Utskottet ansåg det vidare vara angeläget, att spørsmålet om försäljning av vissa lägenheter upptogs till allvarligt övervägande. Därvid borde i första hand lägenheterna i byarna Bruksvallarna, Ljusnedal och Högvålen komma i fråga, men försäljning borde övervägas

även beträffande andra lägenheter, framför allt sådana, som på grund av sitt läge inom eller i närheten av bebyggda orter knappast hade någon funktion att fylla som fjällägenheter.

Kungl. Maj:ts i föreliggande proposition framlagda förslag att ett 100-tal kronolägenheter i skogslandet ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län skall överföras från lantbruksstyrelsens till domänstyrelsens förvaltning överensstämmer väl med de i jordbruksutskottets förenämnda utlåtande anförda synpunkterna. Enligt utskottets förmenande är en sådan överföring ägnad att möjliggöra en rationalisering och effektivisering av den statliga administrationen på området. Genom domänverkets mer vittförgrenade förvaltningssystem skapas bättre kontakt mellan lägenhetsinnehavarna och den förvaltande myndigheten än vad som nu är möjligt. Detta är ägnat att förbättra arrendatorernas ställning särskilt som sistnämnda myndighet oftast är den huvudsaklige arbetsgivaren.

Trots angelägenheten av den föreslagna överflyttningen har utskottet, med hänsyn till de av domänverket anförda betänkligheterna, icke något att erinra mot att densamma, i vad den avser norrländska fjällägenheter, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag göres beroende av särskilda förutsättningar. Utskottet tillstyrker följaktligen att intill den 1 juli 1962 norrländska fjällägenheter ställes under domänstyrelsens förvaltning endast om de kan genom avtal med innehavaren omföras till kronotorp/43 eller kronolägenhet/50. Oavsett om sådant avtal kommit till stånd eller ej, bör sagda dag inom ifrågavarande områden kvarvarande norrländska fjällägenheter överföras till domänverket.

Vad gäller den i föreliggande proposition framlagda frågan om försäljning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter ansluter sig utskottet till departementschefens uppfattning, att sådana lägenheter å kronomark, som icke har någon uppgift av betydelse att fylla, avvecklas. Staten bör i varje fall icke ikläda sig fortsatta ekonomiska åtaganden i avseende på dylika lägenheter. Enligt departementschefen är det antagligt att en avveckling i framtiden av berörda lägenheter oftare kommer att ske genom nedläggning än genom försäljning. Med hänsyn till de många spörsmål som i sistnämnda fall gör sig gällande, synes friköp, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, böra ske efter prövning från fall till fall under erforderligt hänsynstagande till berättigade intressen.

I propositionen har även framlagts förslag om vissa ändringar i de administrativa bestämmelserna rörande ifrågavarande kronolägenheter.

Sålunda föreslås, att i ärende angående omföring av äldre kronolägenhet till norrländsk fjällägenhet och förnyad upplåtelse av sådan lägenhet, beslutanderätten, som tidigare legat hos Kungl. Maj:t, i fortsättningen skall tillkomma lantbruksstyrelsen. Därest ärende uppkommer beträffande upplåtelse av nybildad norrländsk fjällägenhet, skall detta däremot alltjämt förbe-

hållas Kungl. Maj:ts prövning. Omförmälda förslag föranleder ingen erinran från utskottets sida.

Kungl. Maj:t föreslår vidare, att lantbruksnämndernas beslutanderätt i fråga om nybyggnader på såväl norrländska fjällägenheter som övriga lägenheter skall utvidgas till att omfatta byggnadsföretag intill en kostnad av 50 000 kronor mot för närvarande 5 000 kronor. Härvid förutsättes emellertid, att av lantbrukstyrelsen godkända typritningar i huvudsak tillämpas. Utskottet framhöll i sitt av 1955 års riksdag godkända utlåtande nr 9, att det borde övervägas, huruvida icke lantbruksnämnderna inom ramen för de medel som ställes till förfogande för ändamålet, i större utsträckning än vad som är fallet borde givas ökade möjligheter att självständigt besluta i ärenden angående upprustning av ifrågavarande slag av lägenheter. En dylik decentralisering borde nämligen, enligt utskottets mening, i väsentlig grad kunna bidra till att effektivisera verksamheten på förevarande område. Då nyssnämnda synpunkter alltjämt äger giltighet och propositionen i förevarande del ansluter därtill, tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts sistberörda förslag.

Utskottet biträder likaså Kungl. Maj:ts förslag angående ändrade bestämmelser rörande årsavgift, inventarielån och brandriskersättning.

För att underlätta och påskynda frivillig avflyttning från sådan kronolägenhet som anses böra nedläggas, föreslås i propositionen viss uppmjukning av bestämmelserna rörande reglerna om flyttningsbidrag. Beräkningen av flyttningsbidragets storlek föreslås sålunda bli oberoende av eventuellt samtidigt utgående avträdesersättning. Vid beräkningen bör hänsyn tagas icke endast till de direkta flyttningskostnaderna utan även till omställningskostnader, som kan uppstå för inköp av levande och döda inventarier vid flyttning till annat jordbruk eller för bestridande av andra utgifter vid övergång till annan verksamhet. Maximigränsen för bidraget bör enligt förslaget höjas till 10 000 kronor. Ersättningsbelopp utöver 5 000 kronor skall dock endast medgivas i sådana fall, då det ur kronans synpunkt är angeläget att avflyttning sker. Beslutanderätten i fråga om avträdesersättning och flyttningsbidrag föreslås bli överförd till lantbruksnämnderna. Beslut om flyttningsbidrag utöver 5 000 kronor bör dock underställas lantbruksstyrelsen för prövning och godkännande.

Nyss omförmälda förslag är enligt utskottets mening väl ägnade att överbrygga de svårigheter som nu stundom hindrar avflyttning från kronolägenheter med otillfredsställande försörjningsunderlag. Förslagen synes icke blott skapa möjligheter till en bättre start i den nya verksamheten för den avflyttande utan de torde även på längre sikt kunna medföra minskade statliga utgifter.

Vad Kungl. Maj:t föreslagit och uttalat utöver vad i det föregående behandlats föranleder icke heller någon erinran från utskottets sida.

Under återopande av det sagda hemstället utskottet,
att riksdagen måtte medgiva att bestämmelser rörande dispositionen m. m. av förenämnda kronolägenheter må meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i det föregående.

Stockholm den 9 juli 1958

På jordbruksutskottets vägnar:

ANDERS PETTERSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Anderberg, Lage Svedberg, Jon Jonsson, Bertil Andersson, Eskilsson, Hjalmar Nilsson, Nils Hansson*, Hermansson och Johan Persson;

från a n d r a kammaren: herrar Pettersson i Dahl, Gustafson i Dädesjö, Andersson i Hyssna, Hæggbloom, Jonsson i Strömsund, Sköld, Lindström, Antby, Eliasson i Moholm och Nilsson i Lönsboda.

* Ej närvarande vid justeringen.